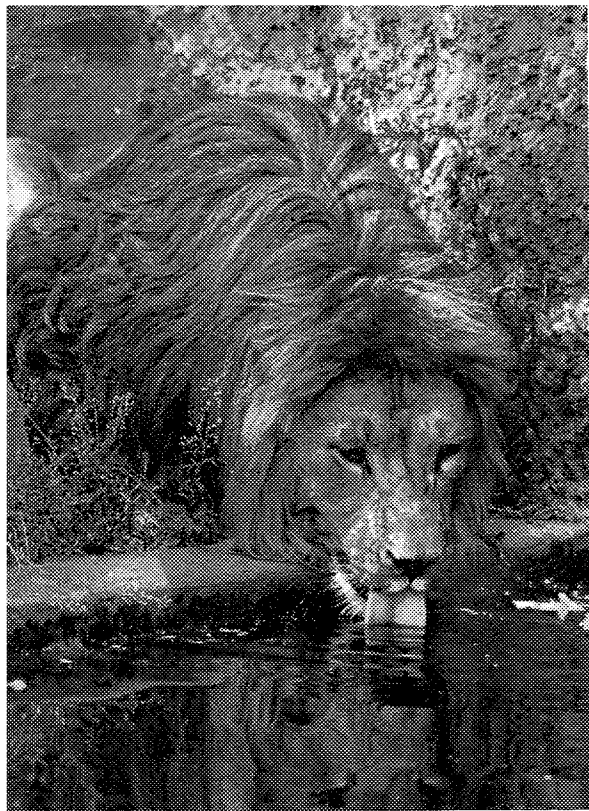

MENS

en Wereld

Kennis is macht

Koning noemen ze mij, Koning Nobel. Maar een absoluut vorst ben ik niet meer en zelfs geen constitutioneel vorst. Ik ben nog het symbool van kracht en onbeperkt heersen, op munten en medailles, dat is alles. Kijk niet zo onbeschaamd naar mij, als ik even drink.

Mijn grootse domeinen zijn ingekrompen. Ik sta te kijk in een Tehuis voor bejaarden, waar ik mijn vlees gesneden krijg en het beste voor ons is een wildpark, waar wij nog kunnen brullen tegen auto's, waar ze inkruipen. Ik brul ook op de film, in een reddingsboei, waar, naar mij gezegd werd, „De Kitsch, ter wille van het geld” opstaat.

Sommigen van ons moeten op bankjes zitten, moeten zich laten treiteren en springen dan door een hoepel. Een man met een rode pyamajas buigt en dan klinkt er lawaai van een waterval. Het is vernederend en belachelijk, niet voor ons, maar voor hen.

Wij, displaced lions, lijden in stilte. Wij hopen en verlangen, maar wij achten het beneden onze waardigheid iets te doen om ons lot te verbeteren. Als wij wilden...

Onze kinderen, geboren in gevangenschap, weten niet wat ze missen, zeggen hun kenners, maar ze zijn dof en loom en suf en ze hebben niets om poten. En waarom leven ze? Om die mensen een veilig angstgevoel te bezorgen en een illusie van superioriteit.

Wij zouden ons kunnen verenigen en sommigen aanstellen om voor onze belangen op te komen. Een geduchte macht zouden wij vormen maar wij doen het niet. Wij vertrouwen op eigen kracht. Wij zijn geen kuddedieren, wij wachten niet af, wij dragen geen macht over. Onze tijd komt weer. Wij blijven die wij zijn, wij zijn stil en lijken soms goedmoedig. Wacht maar. Hun circussen en dierentuinen hebben de langste tijd gehad. Zij zijn perslot de naaktste, langzaamste, lafste en stunteligste wezens. Eigenlijk niet de moeite waard... Enfin wij zullen zien...

Er zijn in Abessinië, waar ik vandaan kom, streken waar wij naar de mensen gaan kijken. Er zijn leeuwen die daarmee willen ophouden; uit menselijk medegevoel. Wij zullen nog eens zien...

„Kennis is macht” luidt een bekende zegswijze, waarmee men veelal suggereert: macht ten goede. Méér kennis verschaft de in de vorige eeuw nog verpauperde arbeider dieper inzicht omtrent de inrichting der maatschappij, en schonk hem tevens de middelen ter verbetering van zijn positie. Meer vakkennis deed hem, de middenstander en de kleine fabrikant de mogelijkheid aan de hand vooruit te komen in de wereld.

Méér kennis omtrent het wezen der ziekten smeedde de wapens, waarmee de medicus zijn strijd tegen te vroege dood en overbodig menselijk leed kan voeren. Meer kennis van de krachten, die schuilen in de natuur, en de praktische toepassing er van schiep een productie-apparaat, dat de dreiging van overbevolking en dus honger van het Westen heeft afgewend. Al deze feiten schijnen de opvatting „kennis is macht ten goede” een stevige basis te bieden. Maar dat steeds méér kennis een tweesnijdend zwaard kan zijn hebben de laatste tientallen jaren geleerd.

Kennis schenkt inderdaad de mensheid, die haar zelf veroverde in een moeizame geestelijke strijd, meer macht om haar plaats in deze wereld te bepalen. Maar of die macht ten goede of ten kwade wordt gebruikt hangt altijd af van hen, die haar hanteren. Van de mensen zelf dus. Nooit heeft een generatie vóór de onze geleerd, hoezeer onze kennis ons evenzeer ten ondergang kan doemen als ten zegen kan zijn. Twee wereldoorlogen hebben de meesten van ons beleefd, twee keer zijn tientallen miljoenen mensen op de afschuwelijkste wijze gedood, verminkt of van het liefste beroofd. Twee keer is dit mogelijk geworden door onze eigen kennis die niet in dienst stond van het menselijke streven naar wat meer geluk maar zich, als ware zij een zelfstandig demonisch-werkend apparaat, tegen ons keerde.

Twee gebeurtenissen roepen weer deze overwegingen op: de herdenking in Hiroshima van hen, die tien jaar geleden slachtoffer werden van de eerste atoombom, en de conferentie in Genève, waar geleerden zich hebben beraden op het vreedzame gebruik van atoomkrachten.

De rede, die Hiroshima's burgemeester hield, heeft ons door haar diepe menselijkheid sterk getroffen. Vele woorden van droefenis sprak hij — zijn eigen dochter werd in 1945 gedood — maar geen woord waarin haat tot uiting kwam tegen hen, die de bom boven zijn stad lieten exploderen. Hij waagde het zelfs de hoop uit te spreken dat de ramp, welke zijn stad had getroffen, voor immer een waarschuwing zou zijn aan alle volkeren, conflicten niet gewelddadig te beslechten.

En Genève heeft ons, zij het een voorlopig nog vage, hoop geschonken dat zijn stem — en die van Einstein — niet tevergeefs heeft geklonken. Hoeveel kennis de geleerden in luttele tientallen jaren hebben vergaard over de atoomkrachten is bewonderenswaardig. Wij zouden niets dan vreugdevolle klanken over deze conferentie hebben laten horen als wij niet wisten, dat deze kennis ook ten kwade kan worden gebruikt. Als wij niet wisten, dat de „conventionele” atoombom en de waterstofbom bittere realiteit zijn, als wij er niet van doordrongen waren dat de mens niet alleen goed is — hetgeen wij in jeugdig idealisme wel eens hebben gemeend — maar dat in hem ook krachten sluimeren welke al die kennis ter eigen vernietiging kunnen aanwenden.

Maar: de mens is óók goed, de mens kan en móét zich dit steeds sterker realiseren, zó sterk dat eens „de zachte krachten (in hem) zullen overwinnen”. Dan zal wellicht kennis macht ten goede zijn. Dit weten maakt het soms moeilijke leven waard geleefd te worden. J. v. S.

KRITISCH ALLERLEI

In België worden ook in de vorm van liederen pleidooien geleverd tegen de openbare school. Op een katholieke meisjesschool te Gent kregen de kinderen een nieuw liedje te leren, dat gezongen wordt op de wijs van de Vlaamse Leeuw. Het vers is te lang om helemaal te citeren:

Zij zullen haar niet hebben
de schone ziel van 't kind
zolang men nog in Vlaanderen
een enkele Vlaming vindt,
de hel is uitgebroken
de school is 't worstelperk
zij willen de ziel der kleinen
ontrukken aan gods kerk.
Wij katholieke Vlamingen
wij dulden nooit die roof
wij zijn nog 't kroost der helden
die stierven voor 't geloof
laat 't geusgebroed maar komen
wij staan ten strijd gegord
wij willen niet dat Vlaanderen
een nest van rovers wordt.
Ons kinderen in geen scholen
waar 't kruis niet meer en
blinkt
ons kinderen in geen moordkuil
Waar godes woord nooit klinkt.

Wij vragen ons af of met een dergelijke paedagogiek de kinderen nog lang hun „schone ziel” zullen behouden.

Wanneer u dacht, dat rassendiscriminatie een verschijnsel is, dat alléén voorkomt buiten Nederland, in landen, die wij dan gaarne beschouwen als van een lager beschavingsniveau dan ons dierbare landje is, vergist u zich. Dit blijkt wel uit het volgende berichtje in „Vrij Nederland” (9-7):

„Ruzies tussen huurders en verhuurders zijn zo gewoon, dat ze waarlijk niet meer in het vizier genomen behoeven te worden. Het geval in Amsterdam echter, waarbij een tweetal dames, klagend over het tekort aan meubilair in en de vuile staat van de voor f 250,- per maand gehuurde flat, te horen kreeg, dat negerinnen niet gewenst waren, verdient wel de aandacht.

„Wanneer gaat dat zwarte gespuis mijn huis uit?”, zei de Amsterdammer, die daarmede het Amerikaanse zangduo Edith en Joyce Peters bedoelde, wier huidskleur donker is.”

Interessant waren de conclusies waartoe prof. dr A. A. van Ruler (blijkens een verslag in de N.R.C. van 16 Mei) kwam op de jaarvergadering van de Vereniging van kerkvoogdijen. Sprekend over de verhouding van kerk en staat en de steun van de staat aan de kerk bracht prof. Van Ruler het volgende naar voren:

„Men zal stellig niet een monopolie-positie van één kerk mogen verdedigen. Op de lijn van het herstel der hiërarchie in 1853 zal men consequent ook Rome

van het hier ontwikkelde beginsel moeten laten profiteren, hetgeen dan ook reeds geschiedt; daarnaast dient b.v. ook het Humanistisch Verbond genoemd te worden in zoverre het zich aan geestelijke bearbeiding wijdt. Zelfs een monopolie als van de kerken is hier af te wijzen. Men moet leren breken met de hysterische neutraliteitsangst, die tot een onbillijke verwaarlozing van geestelijk leven leidt. Rome, Reformatie en Humanisme hebben elkaar hier te ontmoeten om tot een nieuwe synthese van dit vraagstuk te geraken.”

De J. J. Vink, die reeds eerder in de „Wieringermeerbode” over het Humanisme schreef, sluit in dit blad van 24 Mei, de discussie welke uit zijn artikelen was voortgekomen af met o.m. de volgende opmerkingen:

„Men versta mij goed. Ik ben geen pleitbezorger van het Humanisme. Ik vraag slechts, dat men het rechtvaardig beoordele en behandelde. Ik ben geen Humanist. Ik ben het met zijn mensbeschouwing, met zijn religieuze en ethische kenleer volmaakt oneens. Ik geloof niet in een creatieve (scheppende) autonomie en kan daarom óók geen geloof hebben in een „leer van de autonomie, bovenpersoonlijke moraal”. Ik distancieer me dus nadrukkelijk van het Humanisme en zijn kenleer. Maar ik distancieer me niet van zijn ethisch idealisme, welks grote ernst ik met waardering erken en waardoor het Christendom en Kerk tot een waardevolle bondgenoot kan zijn in de zware strijd tegen het geestelijke nihilisme onzer dagen, een bondgenoot, die de Christenheid niet van zich afstote door een hooghartige houding en een onbillijk oordeel.”

Hoewel er van de zijde van de deelnemers op aangedrongen was, dat Billy Graham op de volgende Duitse Kirchentag in 1956 zou spreken, heeft de secretaris-generaal van de Kirchentag, de predikant Heinrich Giesen uit Fulda, daartegen bezwaren geuit, aldus „Het Vrije Volk” (23-7).

„Wij hebben tweemaal als massa „Ja” gezegd. Een volk, dat zo gewond is als het Duitse, moet niet blootgesteld worden aan het gevaar, in een roes gebracht te worden en moet de tijd hebben tot heling van zijn wonden. Daarom is Billy Graham niet uitgenodigd in 1956 op de Kirchentag te Frankfurt a. Main te spreken.”

De „Gazet van Limburg” heeft gemeend weer eens een waarschuwend geluid te moeten laten horen. Dit gebeurt meer. Het betreft dan meestal

zaken, die buiten de – nogal beperkte – gezichtskring der redactie van deze courant liggen en waarvan men meent, dat zij een gevaar voor Limburg en deszelfs goede zeden vormen. Dit gevaar is nu komen opdagen in de vorm van het vrijgezellencongres in Grevenbicht. Hierover schreef de „Gazet”:

„Heel wat vrijgezellen verkiezen de status van vrijgezel louter en alleen om een gemakkelijk leven te hebben... Dit type vrijgezellen interesseert alleen het plezier en het is deze categorie die op beide voorgaande Vrijgezellencongressen te Grevenbicht het stempel heeft gedrukt. Dit soort Jantjes Plezier houdt van Wijntje en Trijntje. Pittig vocht is er in Grevenbicht genoeg. En aan Trijntjes is er tijdens de congresdagen veelal 'n zeer behoorlijk overschot. Trijntjes die niet gebonden zijn door de remmen van haar eigen milieu of ouderlijk huis. Jantjes, die deze remmen zelden of nooit hebben gekend.

De insinuaties over de „uitspattingen” op het congres worden wel gelogenstraft door de berichtgeving in andere bladen. Dergelijk geschrijf is kenmerkend voor de mentaliteit van de „Gazet”. Zoals de waard is...

Nu en dan verzeilt op onze redactietafel een bundeltje pamfletten, afkomstig uit Zweden, die een zeer geraffineerd en smerig anti-semitisme propageren, schrijft het „Haagsch Dagblad” (2-8). Dit fraais vermeldt allerlei slagzinnen, die wij ons nog al te goed herinneren uit de Nazi-jaren: „Communisme en Judaïsme”; „For my country – against the Jews”; („Vóór mijn land, tegen de Joden”); „The whole story about Hitler killing six million Jews is pure fabrication” („Het hele verhaal dat Hitler zes miljoen Joden zou hebben vermoord, is louter fantasie”) enzovoorts. Uitingen als deze komen natuurlijk niet alleen op ons bureau. Ook andere redacties zullen er wel mee worden bedacht. Maar – voor zulke

gedrukte vuiligheid zouden onze grenzen toch feitelijk gesloten moeten zijn. Daarop zouden Nederlandse instanties van post en justitie iets dienen te bedenken!

In Duisburg werd, nu de „grote” Kirchentag voor geheel protestants Duitsland dit jaar wordt overgeslagen, een „gewestelijke” Kerkdag gehouden. Er was grote belangstelling hiervoor en het programma vermeldde o.m. bijeenkomsten met en voor de arbeiders van 2 grote industrieën. Maar – aldus de Evang. Presbiteriaanse Dienst – „De tot deze bijeenkomsten uitgenodigde arbeiders ontbraken vrijwel geheel en al.”

Hier werd de leiding van deze kerken geconfronteerd met de waarheid, die de fabriekspredikant Symanofski in Mainz, enkele maanden geleden tijdens de synode der E.K.D. naar voren bracht: voor de Duitse arbeider heeft de kerk géén betekenis en geen woord meer. Een teken aan de wand – en niet alleen voor de kerk in Duitsland, zo meent het Nieuw Utrechts Dagblad (26-7).

Met instemming citeren wij het volgende commentaar uit „De Groene Amsterdammer” (23-7).

„Had men bij de Olympische Spelen van 1936 het schandaal dat Joodse Duitsers wegens de Hitler-kolder niet mee mochten doen, in 1956 heeft men, net als bij vorige gelegenheden trouwens, het schandaal, dat niet-blanke Zuid-Afrikanen principieel van de Spelen zijn uitgesloten, niet door het I.O.C. natuurlijk, maar door hun eigen regering. Hetzelfde geldt voor de Empire Games. Twee ruimdenkende Zuid-Afrikanen van naam, de geestelijke Trevor Huddleston en Patrick Duncan (zoon van een vroegere G.G.), dringen er in de Times op aan, voortaan als voorwaarde voor Zuid-Afrika's deelneming aan de Spelen te stellen, dat de sportmensen uitsluitend naar hun capaciteiten worden aangewezen, zonder kleur-barrière.

HET DIEPSTE LEVEN is een schuwe hinde
die vlucht voor geraas en luide gezichten;
wie haar heerlijkheid voor zich wil óp lichten
doen, moet met de stilte zich vaak verbinden.

De eenzaamheid moet worden zijn beminde
en voor de lokkingen mag hij niet zwichten
der wereld, maar in 't hoge hout der dichte
gepeinzen, zijn wel van lafenis vinden.

Laat dan, verzadigd van innerlijk schouwen
hij, vast in heel zijn ingetogen lopen
vernieuwd, tot de mensen glimlachend gaan

om wat hij won deemoedig hun t' ontvouwen;
maar 't pad der stilte blijf hem altijd open
en hij zwerfde daar nimmer ver vandaan.

HENRIETTE ROLAND HOLST (1869-1952)

Uit: Verzonken Grenzen (Brusse, Rotterdam)

In memoriam THOMAS MANN

Thomas Mann is dood. In hoeveel necrologieën zou er al op gewezen zijn, dat er met hem een van de zeer weinig werkelijk „grote” schrijvers van onze tijd is heengegaan? Groot vooral ook in de betekenis van universeel: Thomas Mann was een wereldburger in de volste zin van dat woord, een rijpe, wijze geest, een erudiet, ontstegen aan de begrenzungen van zijn Duits-zijn, er in geslaagd bepaalde voor zijn nationaliteit typische (en juist in de literatuur het duidelijkst waarneembare) eigenschappen: een zekere barokke overdadigheid, „überschwänglich-keit” in het taalgebruik, en een neiging tot zwaarwichtig en breedvoerig disserteren, om te smeden tot de hem eigen, nu eens statige en weidse, dan weer virtuoos-elegante stijl, tot brillante essayistische intermezzi.

Misschien is het vooral zijn ironie die aan het geheel van zijn werk die speciale glans verleent. Mann's veelzijdigheid moet zijn lezers wel steeds opnieuw met verbazing vervuld hebben. Zijn beroemde jeugdwerk, de familieroman „Buddenbrooks” (1901) is nog het minst

kenmerkend voor het „Mann-achtige”; pas in later werk, als b.v. in de novelle „Der Tod in Venedig” (1912) en het grootste, nauwelijks als roman te rubriceren „Der Zauberberg” (1924), komt zijn vermogen naar voren gewone menselijke werkelijkheid zó weer te geven dat die veel meer betekent dan persoonlijk lotgeval, ja een haast kosmische allure krijgt, zodat mannen en vrouwen (of, zoals in vele werken van Mann, aan legende en mythe ontleende gestalten) de verpersoonlijking worden van principes en ideeën op een buiten onze alledaagsheid gelegen schouwtoneel. De „magic touch”, alleen de grootste kunstenaars eigen, die aan onze werkelijkheid dit relief en perspectief kan geven, openbaart zich indrukwekkend in Mann's beste werk.

Men heeft hem wel eens verweten een ivoren toren-bewoner te zijn, maar in de laatste twintig jaar moet gebleken zijn dat dit een misverstand was. Thomas Mann heeft, misschien niet altijd in zijn onderwerpen, maar stellig in de aard van zijn probleemstellingen, getuigd van zijn betrokken-zijn bij tijd en wereld; bovendien heeft hij zich over het nu en hier uitgesproken in lezingen en verhandelingen, inleidingen, brieven en toespraken, waarvan er vele in druk verschenen zijn. Hij heeft die tijd, die wereld, dat „nu en hier”, en vooral het volk en de cultuur waaruit hij was voortgekomen, wel zeer radicaal zien veranderen, en is zelf door die veranderingen diep beroerd.

Wat in zijn persoonlijkheid misschien nog het meest treft, is de bereidwilligheid waarmee

hij het leven-in-de-smeltkroes aanvaard heeft, zonder ontrouw te willen of te kunnen worden aan de maatstaven, in hem gelegd door zijn patricische opvoeding en de geestelijke erfenis van grote denkers en kunstenaars als Goethe, Schopenhauer, Nietzsche. Wat kon hij, naar aard en vorming, anders zijn dan een overtuigd tegenstander van Hitler en de nazileer? Hij verliet in 1933 zijn vaderland en woonde sindsdien in Zwitserland en Amerika.

Uit een van de deeltjes van „Singel 262” (jaarlijkse publicatie van de uitgeverij Querido, waar ook de twee werken van Thomas Mann die ik in deze kroniek wil bespreken, verschenen zijn) ontleen ik aan een biografisch artikelje het volgende:

„Thomas Mann is behalve de grote schrijver ook geworden de filosoof en humanist van de grote Europese traditie. En ziet men het begrip democratie niet als de zeer wankelende en in discrediet geraakte werkelijkheid van vandaag, maar als ideaal en doel, dan is hij tevens de schrijver en representant van de democratie... Als Duits schrijver, als emigrant, als burger van de Verenigde Staten, als denker, als kunstenaar en als politicus, is Thomas Mann altijd zichzelf gebleven, lid van de Europese „famille d' esprit”, bewust Europeaan en humanist, de grote schrijver, en, zoals hij in intieme kring wordt genoemd, „Der Zauberer”, waarmee een uitdrukking is gevonden voor zijn niet in formules te dwingen artistieke grootheid.”

Wie persoonlijkheid en werk van Thomas Mann door ingewijden wil leren kennen, verwijs ik naar het boek van zijn broer Victor („Wir waren fünf”), naar een artikel van zijn dochter Erika in het Zwitserse tijdschrift „Du” (Juni 1955 no. 6) en naar een recente studie van Jonas Lesser („Thomas Mann in der Epoche seiner Vollendung”).

Voor mij liggen nu twee werken van Mann in Nederlandse vertaling, allebei in de loop van dit jaar bij Querido uitgegeven: het ene is de beroemde novelle „De Dood in Venetië”, het andere het door de schrijver later uitgebreide „Bekentenissen van de oplichter Felix Krull”, waarvan de eerste versie reeds in 1924 was verschenen.

Het „verhaal” van „De Dood in Venetië” is in enkele woorden te vertellen: De schrijver Gustav Aschenbach voelt zich overvallen door onverklaarbare onrust en een kwellend verlangen, dat hij geen naam kan geven. Hij reist naar Venetië; in zijn hotel logeert ook een Poolse familie, en daarbij is een jongen, een kind nog, volmaakt mooi als het beeld van een klassieke godheid. Aschenbach brengt de dagen door in heimelijke verering en hartstocht voor de kleine Tadzio, die hij eigenlijk alleen vanuit de verte ziet. Hij is zichzelf niet meer, maar verblind en meegesleept door iets dat hij niet kan weerstaan. Hij rekt zijn verblijf, wordt besmet met de in Venetië heersende cholera, en sterft.

„De Dood in Venetië” is méér dan een fraai geschreven, evenwichtig gecomponeerde novelle, méér dan de psychologische peiling van een kunstenaarshart, en van de ouder wordende man die nog een keer naar de glorie van het jong-zijn haakt. Het is de confrontatie van de sterveling met het Sterven, van de kunstenaar met de Schoonheid, van de minnaar met de Liefde, de Eros, die nauw verwant is aan de Dood, ja, soms hetzelfde gezicht heeft. Juist deze onuitsprekelijk geheimzinnige paradox, van de felste levensdrift die onmiddellijk grenst aan, overvloeit in de vernietiging van leven en „ik”, heeft Mann hier vorm weten te geven.

Venetië zelf is al haast een symbool: verrotting en ontbinding, de flauwe stank der kanalen, de verlaten paleizen, de duisternis van stegen en sloppen, doen de pracht van barok-bouw, de iriserende kleuren van hemel en water, de gloed en hartstocht van het leven in de lagunestad des te verleidelijker schijnen.

De vertaling van Alfred Kossmann doet het origineel geen onrecht. Ik voor mij geloof echter, dat Mann in laatste instantie onvertaalbaar is; zijn lange geciseleerde zinnen, zijn stortvloed van adjectieven, zijn desondanks klaar en glanzend Duits, zijn luciditeit van geest, die alles doordringt en omsmelt tot een zeldzame éénheid van vorm en inhoud... hoe moet men dit totaal effect zuiver in een andere taal overbrengen?

Des te meer respect kan men hebben voor de tour de force van Alice von Eugen-van Nahuys, die „De Bekentenissen van de Oplichter Felix Krull” heeft vertaald. Dit boek is een moderne schelmenroman, of liever gezegd, een als schelmenroman vermomde gelijkenis over Schijn en Werkelijkheid, over de tegenstelling Dichter – Burger, Kunst – Natuur, of hoe men het ook zou willen noemen. De roman bevat een aantal variaties op het thema van de „oplichterij”, vanaf het bedrog-zonder-meer tot aan de fonkelende illusie toe. Felix Krull is zelf aan het woord: amusant, op zijn gemak, zelfbewust, op en top man van de wereld, vol onbedwingbaar plezier in de mogelijkheden en kansen die het bonte leven te bieden heeft, geeft hij een verslag van zijn jeugdjaren, van zijn ouderlijk huis, waar hij bij wijze van spreken de schijn als geboortegeschenk heeft mee gekregen (zijn vader is fabrikant van zeer slechte champagne in bijzonder mooi versierde duur-uitziende flessen), van de leerschool der illusie die hij doorloopt, alleen door zijn ogen en oren goed de kost te geven, van de carrière die hij maakt, met behulp van zijn knap uiterlijk, goede manieren, charme, tact en aanpassingsvermogen. De wereld wil bedrogen worden, hij, Felix Krull, geeft haar wat zij verlangt, en doet dat met talent.

Van liftjongen en kellner in een groot Parijs' hotel (zijn charme en vingervlugheid bezorgen hem een aardige „spaarpot”), weet hij het tusslotte te brengen tot dubbelganger van een jonge markies, die buiten zijn familie om een liefdesavontuur met een Parisienne wil uitleven en nu Felix Krull op de voor hemzelf uitgestippelde wereldreis stuurt.

In dit boek vol ironie speelt Thomas Mann virtuoos met zijn mensenkennis, zijn woordenrijkdom, zijn vermogen om de enigszins decadente maar boeiende sfeer van het fin de siècle op te roepen. Onder de humor en de lichte persiflage behandelt hij het thema van Schijn en Werkelijkheid, dat hem zijn leven lang heeft beziggehouden en dat hij in de meest verschillende vormen heeft uitgebeeld, het thema dat men wel het thema bij uitstek van de literatuur heeft genoemd.

Thomas Mann is dood, hij die (in zijn roman „Der Zauberberg”) een van zijn personages de woorden in de mond gaf: „Der Mensch soll um der Güte und Liebe Willen dem Tode keine Herrschaft einräumen über seine Gedanken.” („De mens moet terwille van de goedheid en de liefde, de dood geen heerschappij over zijn gedachten geven...”)

Als het waar is, wat men in de laatste tijd steeds vaker en met steeds meer nadruk hoort verklaren door hen die zich met de literatuur bezig houden, n.l. dat de roman alleen nog toekomst zou hebben bij de gratie van zijn mythologische functie, zijn méér zijn dan vertelling-beschrijving-psychologie, bij de gratie van het feit, dat gebeurtenissen en personages niet het leven nabootsen maar *betekenen*,... als dit waar is, dan was Thomas Mann een pionier, dan heeft in zijn werk de Dood nog lang geen plaats.

Er was eens een land en daar waren alle mensen flink. Nee, het was niet óns land, als u dat soms zou gaan denken. Bent u flink? Ja, misschien wel. Maar ik niet en ik woon hier ook. Dus...

In dat land dan hadden ze al het puin van de ramp al weer opgeruimd. En ze hadden overal stromend water. En een douche. En een vleeswarenfabriek, en twee nieuwe elektrische centrales, en een laboratorium waar het theoretisch maximum van 90 pct rendement was overschreden, en baggermolens, en textiel fabrieken en stadsreinigingen en een radiocentrale met artisten, een Ministerie van Kunsten en Wetenschappen, een huishoudschool... Ja, wat hadden ze niet?

Het was een volk dat bouwde aan zijn toekomst: overal werden heipalen in de grond geslagen, reusachtige complexen verhieven zich en de gevels werden versierd met een mooi beeld. Ja!

Te laat komen kwam daar niet voor en iedereen werkte over.

Eens in de week waren de kerken en verenigingsgebouwen vol, iedereen stemde als één man vóór en deed wat er van hem verlangd werd, en niemand was zo flauw zich te onttrekken als er pret werd gemaakt, van je heila, hola! En we gaan nog niet naar huis! (in hún eigen taal dan, natuurlijk).

Maar op een dag was heel het land volgebouwd, en alle koeien ingeblikt en alle bagger gebaggerd en alle kinderen opgevoed. Er kon niets meer verbeterd worden, niets meer verzonnen, want alles was er al.

„We moeten met pensioen,” zeiden de mensen. Ja, maar waar, en hoe?

Toen zagen ze plotseling dat aan hun grenzen het oerwoud hoog was opgeschoten. Dat hadden ze niet eens gemerkt! Nee maar! Ze stapten in hun auto's (want iedereen had natuurlijk al lang een eigen slee), laadden radio's en ijskasten in en reden naar de idylle, een grote bulldozer voorop.

Om een heerlijk meertje gingen ze zitten en picnieten alsof zij Adam en Eva waren. Papier en blikjes begroeven ze.

Het feest

„Werkers!” zei de voorzitter (want natuurlijk waren ze georganiseerd), „werkers! Wij hebben een perfect land gebouwd. Alles is volmaakt volgens plan voltooid, alles is af zoals het behoorde. Nu komt echter de vraag die wij ons allang hadden willen stellen, de vraag, ik weet het, die u allen op de lippen brandt, de vraag namelijk: voor wie is al dat moois? Voor wie hebben wij dit allemaal volbracht? Wie moet er in onze prachtige steden wónen? Ja...” zei de voorzitter, „ik zie het al! U raadt mijn antwoord. Al dat schone, al dat volmaakte is voor de Mens! Laat hij naar voren komen!” Hij hield stil. Een klein meisje stond klaar met bloemen en iedereen wilde al „hoera!” gaan roepen. Toe dan? „De Mens!” riep de voorzitter nogmaals.

Toen viel er een ontzaglijke stilte. Niemand bewoog. Het kleine meisje stond nog steeds met de bloemen. Omdat iedereen wachtte zei ze het versje maar alvast op dat ze zo netjes uit het hoofd had geleerd, maar toen dat ook uit was wist ze het niet meer, en begon te huilen.

De voorzitter begreep dat er iets gedaan moest worden. Korदात stapte hij dus toe op een blonde Hercules met een net, geschoren gezicht en reikte hem de hand. Maar de man schudde verbaasd het hoofd. „Ik ben bankwerker,” zei hij beduusd.

„Ach natuurlijk!” zei de voorzitter, „hoe kon ik mij zo vergissen. Je buurman moet ik hebben.”

„Ik ben bakker,” zei deze verlegen.

„Ik ben huisvrouw,” zei de volgende.

„Ik chirurg,” „ik filmster,” „ik typiste,” „ik...” Nu spraken ze

allemaal door elkaar. Iedereen had een vak. Maar de mens was er niet bij...

Het was donker geworden. Tussen de bomen floepten de schijnwerpers aan. Hoewel het nog lang geen bedtijd was had niemand zin in van je heila hola, een zwoele lusteloosheid had de menigte bevangen. Een mug danste boven het water in het licht. Een tak ritselde. En ergens plonste een vis. Maar niemand dacht aan inblikken.

Toen kwam er nog een plons en nog een. De schijnwerpers flitsten over het water, pijlen die door elkaar schoten, als een vlechtwerk, dat ineens voltooid, op één punt stil bleef staan en het ving. Een punt dat zachtjes wiegde op het water. En daar stond hij dan, wijdsbeens in zijn wankel uitgeholde boomstam-boot, het dierenvel losjes geknoopt over een schouder, de knots in de ene, de fluit in de andere hand. Zijn vrouw lag naast hem, ook in zo'n vel. Ze lachten. „Voilà!” zeiden ze opgewekt.

Het kleine meisje schoot naar voren met de bloemen maar bleef bedremmeld aan de oever staan. De voorzitter frommelde nerveus aan zijn das. Hij humde. „Zó,” zei hij tenslotte, „hm, Jansen is mijn naam! En hier...” hij maakte een armgebaar. Iedereen prevelde.

Toen was het weer stil. „Aangenaam...” zei de voorzitter. „Hoe maakt u het?”

Maar van de boot kwam er niets.

„Nou?” zei de voorzitter tenslotte.

Het echtpaar op het water grinnikte.

„Jansen!” zei de voorzitter nogmaals, en nu duidelijk gearticuleerd, met heldere stem.

De wezens in de boot keken

elkaar aan. Plotseling begrepen ze dat er iets van hen werd verwacht. Er kwam licht in hun brein. „Valkenoog!” bedacht de man verheugd. „Lelievreugde!” verzón zijn vrouw.

Op de wal ging een geroezemoes van stemmen op. „Stilte!” hamerde de voorzitter. „Stilte! Waar is de gemeentesecretaris?”

Maar de gemeentesecretaris was al weg. Hij had haastig zijn wagen gepakt en racete naar de stad, hij kon er bijna zijn. En ja hoor! Daar kwam zijn stem door de radio's: „Hallo hallo! Hier de gemeentesecretaris! Ik bevind mij op het bevolkingsregister, het kaartstelsysteem is vóór mij. Hoort u mij? Ja... op het bevolkingsregister. In onze kaarten komt de naam Valkenoog niet voor! En evenmin de naam Lelievreugde. Liederen van deze naam zijn noch geboren, noch gehuwd, noch ooit gestorven, zij bestaan niet... hoort u mij? Over!”

De stem schalde over het water. De menigte joelde, ha! ha!

Toen nam de man in de boot zijn knots, zijn fluit was al in het water gevallen... Hij kromp ineen als een tijger die een sprong wil nemen. Daar loeide zijn kreet door de lucht, de boot had een zet gekregen en sloeg om. „Help!” riep de vrouw luid jammerend. Maar niemand lette op haar. De schijnwerpers doofden. „Orde! Orde!” hamerde de voorzitter. De menigte gilde. „Doe de lichten aan!” riep iemand boven de anderen uit. De voorzitter snelde naar de aggregaten. Hij haalde de handels over, lukraak. En plotseling was er weer licht, nuchter, helder licht, zoals wij dat gewend zijn.

„Het was een televisiestunt,” griezelden de menigte. „Nooit meer! Nooit meer!” hieven enkele groepen aan. Er werd al een commissie gevormd, die spoedig allen lid maakte.

Maar de mens met de knots en het dierenvel zag niemand meer. Hij was spoorloos in de massa opgegaan.

De filosofen van het dagelijks brood

Het boek „De filosofen van het dagelijks brood” door Robert L. Heilbroner (uitg. H. J. Paris, prijs f 9,50) is het eerste werk van deze Amerikaanse schrijver die zich eerst na de tweede wereldoorlog hoofdzakelijk aan publicistische arbeid is gaan wijden. Laat ik maar meteen zeggen: ik heb zelden een boek over economie met zo veel plezier gelezen. Het is inderdaad, zoals op de omslag gedrukt staat: „(geschreven) met een visie van een wetenschapsman, de helderheid van een wiskundige en de pen van een romancier”.

Het boek behandelt de levens, tijden en ideeën van de grote economische denkers zoals Adam Smith, ds. Malthus, David Ricardo, de Utopische socialist, Karl Marx, Thorstein Veblen, John M. Keynes en, meer en passant, enkele anderen. Daaraan voorafgaande geeft het een verklaring voor het merkwaardige feit, dat er zestig eeuwen schriftelijk vastgelegde

geschiedenis voorbij zijn gegaan, voor er een „filosoof van het dagelijks brood” op het toneel verschijnt, hoewel de mensheid, lang voor de farao's regeerden, met het probleem van het dagelijks brood geworsteld heeft en de eeuwen, die sindsdien voorbij zijn gegaan, filosofen bij het dozijn, mannen van wetenschap, politieke denkers, historici en kunstenaars bij het gros en staatslieden bij honderden hebben opgeleverd.

Het is een boek over een handjevol mensen die volgens alle regelen van de geschiedenisboekjes voor de school onbelangrijk lijken. Toch was, voor het verloop der geschiedenis, hun optreden waarschijnlijk van meer belang dan de daden van de staatslieden en ging hun invloed dieper dan de wetten van koningen en ministers. Regeringen werden door hen geschrapt of ondermijnd.

De grote verdienste van dit boek is mijns

inziens dat het aantoon, dat de economie geen dorre en moeilijke wetenschap is die men maar het beste aan de vaklieden kan overlaten, maar dat het een begrijpelijke en levende wetenschap is die ieders belangstelling verdient omdat ieders leven daardoor wordt beïnvloed. Speciaal in het huidige tijdsgewricht, waarin van ons allen een keuze gevraagd wordt, is het van het grootste belang, dat wij beschikken over een zo groot mogelijke dosis kennis op het gebied van de economie.

Heilbroner heeft door dit boek en in het bijzonder door de wijze waarop hij het heeft geschreven, een belangrijke bijdrage geleverd tot het wekken van belangstelling en vermeden dat de lezer verdrinkt in details en droge theorieën. Dat hij een enkele maal, bijvoorbeeld in het negende en tiende hoofdstuk, een oordeel geeft over een kwestie die tot het terrein van de politiek behoort vergeef ik hem graag, want hij doet het heel voorzichtig. Lezing van dit boek zij een ieder aanbevolen.

J. BIJLEVELD

Geestelijk werk in de strafgestichten

*E*r gaat geen week voorbij, of de kranten melden ons een ernstig misdrijf. Moord, diefstal, brandstichting zijn aan de orde van de dag. Wanneer wij zo'n bericht onder ogen krijgen bekruipt ons voor enkele ogenblikken een gevoel van afgrijzen, van medeleven ook met de slachtoffers en hun naaste familieleden, maar al spoedig vragen nieuwe sensaties en zorgen onze aandacht, het misdrijf is vergeten, aan de dader denken we niet meer.

Toch zal niemand van ons in gemoede kunnen volhouden, dat met het opsporen, de berechting en opsluiting van de dader aan onze verantwoordelijkheid voor hem een einde is gekomen. Indien U zou horen, dat de gedetineerden in onze strafgestichten op mensonwaardige wijze werden behandeld zou U protesteren en op verbetering van hun positie aandringen. Ook in de gedetineerde herkennen we de medemens, die eens vol verwachting en vol goede voornemens dat riskante leven is binnengestapt. Het verschil tussen hem en ons is echter, dat de karakterologische en sociale moeilijkheden, die hij op zijn weg vond, U en mij bespaard bleven.

Bij U en mij bestaat niet de minste neiging om het misdrijf goed te praten, niemand zal ontkennen dat het nodig kan zijn tegen de delinquent maatregelen te nemen, doch dit alles behoeft een menselijke bejegening niet in de weg te staan. Laten we niet vergeten, dat zelfs een menswaardige tenuitvoerlegging van een vrijheidsstraf daaraan nooit het straffarakter ontnemt. Dit straffarakter komt meer dan voldoende tot uiting in de vrijheidsberoving. Vrijheid van beweging is en blijft één van de meest fundamentele grondrechten van de mens; vrijheidsberoving is een niet te onderschatten leed.

Wat ik zojuist vertelde, vindt zijn weerslag in onze wetgeving. Ergens staat n.l., dat, met handhaving van het karakter van de straf, tijdens de opsluiting tevens moet worden gewerkt aan de voorbereiding van de terugkeer der gedetineerden in het maatschappelijk leven. Met alle ten dienste staande middelen zal de periode van opsluiting moeten worden benut om de gedetineerde innerlijk sterker te maken, opdat ook hij straks op aanvaardbare wijze aan het maatschappelijk leven zal kunnen deelnemen. Daar heeft de gedetineerde recht op, dat is in het belang van de maatschappij.

Met het oog op een noodzakelijke behandeling vindt men tegenwoordig in de strafgestichten niet alleen bewakingspersoneel, maar ook artsen, psychiaters, sociale werkers en geestelijke verzorgers. Met Uw praktische zin hoor ik U vragen: „Maar wat zijn de resultaten van deze gezamenlijke inspanning?” Ik moet daarop in dit stadium het antwoord schuldig blijven. De vernieuwing van ons gevangeniswezen, gebaseerd op behandeling van de delinquent, dateert pas van na de bevrijding. Het enige wat ik thans kan zeggen is, dat er door mensen van wetenschap en deskundige praktijkwerkers doordacht en met enthousiasme aan deze vernieuwing wordt gewerkt en dat

*D*e jaarlijkse actie ter propagering van de reclasseringsgedachte is weer op komst: zij wordt gehouden van 19 September tot en met 2 October. Nu het Humanistisch Verbond door de minister van Justitie is aanvaard als de organisatie, die geestelijke verzorgingsarbeid onder buitenkerkelijke gedetineerden mag verrichten richt zich de aandacht van de HV-leden nog meer dan vroeger op hen, die zovele zware uren in gevangenschap moeten doorbrengen. Mensen in nood, door welke oorzaken of omstandigheden dan ook. Enkele weken geleden heeft P. A. Pols voor de VARA uitermate duidelijk uiteen gezet waarom het Humanistisch Verbond deze geestelijke verzorgingsarbeid is begonnen en waarom het daarbij gaat. Hoewel Pols' rede als „Woord van de week” reeds is verschenen willen wij de bredere kring van onze lezers deze boeiende causerie niet onthouden. Ook al, omdat de Nationale Reclasseringsdag op komst is.

daarom alleen reeds resultaten niet uit zullen blijven. Zoals medici en verplegend personeel erin geslaagd zijn terrein te veroveren op de t.b.c., zo zullen de stille werkers achter die dikke gevangensmuren erin slagen de criminaliteit terug te dringen, in ons aller belang.

Ik ben hier enkele momenten bij stil blijven staan om U de achtergrond te tekenen waartegen de geestelijke verzorging in de strafgestichten zich thans voltrekt. Dat de vernieuwing van het gevangeniswezen aan die geestelijke verzorging niet ongemerkt voorbij gaat zal U duidelijk zijn. Nieuwe problemen worden geschapen, maar ook worden nieuwe perspectieven geopend. Niet in de laatste plaats denk ik hierbij aan de steun die de geestelijke verzorger bij zijn arbeid kan ondervinden van de sociale werker en de psychiater. Het is daarom niet zonder betekenis, dat juist in dit stadium aan de buitenkerkelijke geestelijke verzorging een plaats in de strafgestichten is toegekend.

Geestelijke verzorging geschiedt niet door de overheid zelf, doch zij wordt wel door de overheid bevorderd. Volgens de thans geldende bepalingen staat de wetgever op het standpunt, dat de geestelijke verzorging geschiedt door de erkende kerkgenootschappen. Zo spoedig mogelijk na binnenkomst in een huis van bewaring of een gevangenis wordt de gedetineerde opgezocht door de gestichtspredikant en de aan het gesticht verbonden rooms-katholieke geestelijke. Het is hun taak na te gaan of de gedetineerde een of andere vorm van godsdienstige geestelijke verzorging aanvaardt. Terecht heeft de wetgever tevens tot uitdrukking gebracht, dat de geestelijke verzorging dient te geschieden op basis van vrijwilligheid. Wat zou er immers van dit werk terecht komen in een sfeer van geestelijke dwang? Geestelijk werk vraagt vertrouwen, openheid en eerlijkheid. Daarom zijn de gedetineerden volkomen vrij in hun keuze van een bepaalde vorm van godsdienstige geestelijke verzorging, zij kunnen ook iedere vorm van godsdienstige geestelijke ver-

zorging afwijzen. Voor diegenen, die de godsdienstige geestelijke verzorging afwijzen bestaat sinds kort de mogelijkheid van buitenkerkelijke geestelijke verzorging. Indien een gedetineerde dus buitenkerkelijke geestelijke verzorging wenst moet hij eerst de godsdienstige geestelijke verzorging afwijzen en daarna moet hij om de buitenkerkelijke geestelijke verzorging verzoeken. Dat hij dit vrijelijk kan doen, zonder dat zijn positie nadelig wordt beïnvloed, behoeft hier natuurlijk geen betoog.

Als buitenkerkelijk genootschap voor de geestelijke verzorging in de gevangenis en in de huizen van bewaring is door de minister van Justitie aanvaard het Humanistisch Verbond. In de meeste gestichten staan op dit moment reeds geestelijke raadslieden van het Verbond ter beschikking van de gedetineerden, terwijl U mag aannemen, dat nog voor het einde van het jaar alle voorbereidende werkzaamheden zijn afgesloten. Dan zal dus ieder gedetineerde, die zulks wenst, een beroep kunnen doen op een buitenkerkelijk geestelijk raadsman van het Humanistisch Verbond.

Er zijn ongetwijfeld mensen, die zich afvragen waarom het Humanistisch Verbond meent zich op dit terrein te moeten gaan bewegen. Het is misschien goed eerst nog eens te zeggen waarom niet. Niet om godsdienstige mensen tot humanisten te maken, noch om alle buitenkerkelijke mensen tot het humanisme te bekeren. Wie bekend is met de bedoelingen van het Humanistisch Verbond weet, dat in die kring het loslaten van een levensovertuiging op zichzelf niet als winst wordt beschouwd. De geestelijke verslappening en vervlakking, die daarvan maar al te vaak het gevolg zijn benaamt de humanist evenzeer als de godsdienstige mens. Bekeringsdrang is de humanist bovendien vreemd, daarvoor is hij er te diep van doordrongen, dat men langs verschillende wegen de waarheid kan benaderen, hoezeer hij ervan overtuigd is, dat de keuze die hij zelf heeft gedaan voor hem de juiste is.

De buitenkerkelijke geestelijke raadsman van het Humanistisch Verbond stelt zich voor dit werk beschikbaar uit bekommernis om de nood van een beduidend aantal gedetineerden, die als gevolg van hun niet-godsdienstige levenshouding onvoldoende of in 't geheel geen contact kunnen krijgen met de godsdienstige geestelijke verzorgers en in de overtuiging, dat hij hen behulpzaam kan zijn bij het zoeken van een oplossing, op grond van zijn visie op de mens als geestelijk en zedelijk wezen.

In het bijzonder knappe boek van de psychiaters dr C. W. du Boeuff en dr P. C. Kuiper, „Psychotherapie en Zielzorg”, vindt U op pagina 25 de belangwekkende uitspraak, dat de psychotherapeut zozeer vertrouwt op de wil tot gezondheid van elk organisme, dat deze alleen maar de voor de ontwikkeling belemmerende factoren behoeft weg te nemen om de aanpassingsstoornissen van het zieke organisme te herstellen.

Een soortgelijke redenering hoort U van de humanist wanneer hij het heeft over de mens als zedelijk wezen. In ieder van ons is aanwezig een zedelijk keurvermogen, in ieder van ons werkt een drang tot zedelijk handelen. Beide moeten echter tot ontwikkeling worden gebracht wil de mens zich als zedelijk wezen kunnen handhaven. In de praktijk van het leven handelen we naar dit inzicht wanneer we aan kinderen andere zedelijke eisen stellen dan aan volwassen mensen. Hoe gemakkelijk vergeten we echter, dat heel wat lichamelijk volwassen mensen door allerlei omstandigheden, o.m. door gebrekkige opvoeding, zedelijk onontwikkeld zijn gebleven. Daar komt nog bij, dat door de druk der omstandigheden waaronder we soms komen te verkeren, financiële zorgen, gezinsmoeilijkheden enz., in het zedelijk leven van de mens voor kortere of langere tijd remmingen op kunnen treden, die zijn normale aanpassing bemoeilijken.

(Zie verder pag. 6)

Over onkerkelijkheid in onze tijd (Slot)

In onze vorige artikelen hebben wij prof. Dhondt uitvoerig aan het woord gelaten over de Europese onkerkelijkheid en over de consequenties die hij uit het voortgaande proces der onkerkelijkheid meende te kunnen trekken. We willen nu aan een enkel voorbeeld de praktijk van dit voortgaande proces nog eens nader bekijken en doen dit aan de hand van een bespreking van het proefschrift van dr. Dellepoort „Sociografisch onderzoek naar de priesterroepingen” in „De Volkskrant” van 6 Juli. Op dit proefschrift zelf komen we binnenkort nader terug.

In dit onderzoek, dat dus op een aspect van het algemene verschijnsel van de onkerkelijkheid of ontkerkelijking betrekking heeft, dat er slechts middellijk verband mee houdt, worden toch feiten en cijfers meegedeeld die van belang zijn. Het verband ligt nl. hierin, dat naarmate er minder priesters komen, zowel wereldlijke als ordegeestelijken, het kerkelijk apparaat onderbezet raakt, de gelovigen niet voldoende kunnen worden vastgehouden en de geloofspropaganda tekort schiet, terwijl omgekeerd de afwending van de kerk en het priestertelijk ambt een gevolg is van de ontkerkelijking.

In Nederland is het nu zó gesteld dat, ondanks de bevolkingsgroei en stijgingen van het aantal aanmeldingen bij seminaries, er sedert 1940 per jaar 80 tot 100 priesterwijdingen per jaar minder plaats vinden. Dr. Dellepoort is bij zijn onderzoek geschrokken van de heersende onvoldaanheid over de ontmoeting

met de priester. Hij noemt de verwijten van verburgerlijking, concurrentiezucht (onder kloosterorden) miskenning van lekenopvattingen, in vele gezinnen gevoelens van anti-clericalisme.

Van de roepingen komen 45 pct uit de middenstand (hoe groot deze onder katholieken is vond ik niet vermeld), 25 pct uit de „arbeidende stand”, die de helft der katholieken omvat, en 22 pct uit de boerenstand. Blijkbaar laten de „hogere standen” vrijwel verstek gaan.

De seminarie-opleiding krijgt een veeg uit de pan, de seminaries blijven achter bij de eisen des tijds, hebben tal van onbevoegde krachten, verzuimen de nieuwe wetenschappen van de mens, vooral de psychologie, in het onderricht te betrekken, terwijl meestal alleen kandidaten uit goeie kringen kunnen worden aangetrokken. Seminarie-bibliotheken zijn er, naar het schijnt, treurig aan toe. Verder blijkt de geslotenheid der opleiding wereldvreemde knapen te kweken. Ze hebben geen leiding bij seksuele problemen tijdens de puberteit, verkeren daardoor vaak in angstige onzekerheid over de roeping die hen dan de studie kan doen opgeven.

De schrijver noemt als hoofdoorzaken van de teruggang: de emancipatie die een katholiek gymnasium of H.B.S. doet verliezen boven een seminarie en die de priester zijn „magische prestige” heeft ontnomen; de economische teruggang, vooral sedert de crisis van 1930 (zou onze hoogconjunctuur hierin verandering brengen?); de geestelijke ontbinding zich uitende in de doorbreking van gesloten milieu's van gezinnen en sociale omgeving, wereldse zin enz.; gebrekkige opleiding, zoals hierboven al werd vermeld. De belangstelling voor deze promotie was groot, enige bisschop-

pen waren er bij aanwezig en volgens de pauselijke internuntius had de paus zelf van het proefschrift kennis genomen. Men zal over geheel Europa een onderzoek instellen naar de priestersituatie, die blijkbaar nergens florissant is.

Wij begrijpen zeer goed dat de kerk zich ongerust maakt en dat er serieus studie gemaakt wordt van dit en dergelijke verschijnselen, zodat men haast zou kunnen spreken van een primaat van de sociologie onder de studies die aan kerkelijke zijde worden ondernomen. Dit pleit voor werkelijkheidszin. Men legt zich niet neer bij algemene frasen als „verslappening van de godsdienstzin” en „ontkerstening der moderne maatschappij”, maar wil de feiten onder de ogen zien, de sociale structuren die met deze verschijnselen samenhangen of eraan ten grondslag liggen, leren kennen. Het doel echter van al deze studies is: hoe behouden wij de kudde of zelfs: hoe vangen wij loslopende of verdwaalde schaapjes? Begrijpelijk: elke instelling, kerk of partij, streeft naar haar instandhouding, liefst naar haar versterking.

En toch zou het kunnen zijn, dat achter die uitspraken, die algemene frazen, hierboven genoemd, een diepere werkelijkheid ligt, die bij dit onderzoek niet te voorschijn komt en kan komen, omdat deze onderzoekers bij voorbaat ervan overtuigd zijn, dat hun kerk de waarheid heeft (mijneentwege „in de waarheid staat”, of dat de waarheid door haar spreekt). Daarom kan zij in afval en onkerkelijkheid niet anders zien dan dwaling en — misschien tijdelijk — verlies. Daarom kan zij wel onderzoeken of de kerk op de juiste wijze en met aan de tijd aangepaste middelen haar waarheid verkondigt, maar dat haar waarheid zelf niet juist, onhoudbaar zou zijn en voor onze tijd alle geldigheid zou hebben verloren, zo diep zullen zij bij hun onderzoek niet graven, dat dit als probleem voor hen gaat leven.

En daarmee zullen zij bij voorbaat een conclusie moeten verwerpen die prof. Dhondt als waarschijnlijkheid stelde, dat nl. het aantal gelovigen zou kunnen terugvallen tot het vrij geringe percentage puur godsdienstigen.

Als Humanisten kunnen wij het verschijnsel van de onkerkelijkheid niet anders zien dan als een proces dat in laatste instantie teruggaat op een drang naar mondig-worden van de mens. Dat veel onkerkelijkheid op even zwakke en futiele gronden berust als die welke vele anderen aan de kerk vast doen houden, doet weinig ter zake voorzover het de diepste drijfveer betreft.

O. NOORDENBOS

Vervolg: Geestelijk werk in de strafgestichten

Indien de innerlijke tekorten en remmingen niet van zodanige aard zijn, dat specialistische behandeling van een psychiater moet volgen, en wanneer enige bereidheid bij de betrokkene aanwezig is om de oorzaak van de ontstane moeilijkheden ook in zichzelf te gaan opzoeken kan de geestelijke raadsman belangrijke hulpmiddelen verlenen.

In persoonlijke gesprekken kan hij de gedetineerde helpen tot het inzicht te komen, dat ook in hem aanwezig is de innerlijke noodzaak tot zedelijk waarden en zedelijk handelen, kan hij hem, zodra de weg daartoe is vrijgemaakt, helpen bij zijn pogingen tot verdieping van levensinzicht en hem, de gedetineerde, zoveel zelfvertrouwen schenken, dat hij de moed krijgt zich rekenschap te geven van hetgeen hij doet en nalaat.

Dat is natuurlijk allemaal gemakkelijker gezegd dan gedaan. Geestelijk werk vraagt tijd; met het etaleren van wat dure woorden komen we er niet, maar ook niet met goedkope praatjes. Daarom wordt aan de scholing van de geestelijke raadslieden grote aandacht besteed. Zij dienen op hun terrein deskundigen te zijn tot wie de gedetineerden zich vol vertrouwen kunnen wenden. Zij zullen in hem ontmoeten een vriend, die niet komt om te beoordelen of te veroordelen, maar om te luisteren, het zelfvertrouwen te wekken, naar nieuwe mogelijkheden te zoeken, de eenheid met de omgeving te herstellen.

Het is van groot belang, dat de geestelijke raadslieden van het Humanistisch Verbond een levend apparaat achter de hand hebben. In dit verband mag worden gewezen op de goede verstandhouding met „Humanitas”, de vereniging voor maatschappelijk werk op Humanistische grondslag, met zijn secties reclasering, kindbescherming en gezinszorg, waarop de geestelijke raadslieden ten behoeve van de gedetineerden en hun gezinnen een beroep kunnen doen, en op de daarvoor in aanmerking komende organen van het Humanistisch Verbond zelf. Ik denk hierbij aan de plaatselijke geestelijke raadslieden, die klaar staan om desgewenst contact op te nemen met de gezinnen van de gedetineerden zelf, aan de humanistische bureaus voor levens- en gezinsmoeilijkheden en zo al meer.

Een klein jaar geleden heb ik gezegd, dat het Humanistisch Verbond met dit werk zou gaan beginnen. Nu heb ik u kunnen mededelen, dat het stadium van voorbereiding praktisch voltooid is en dat in een aantal gestichten de geestelijke raadslieden reeds met hun werkzaamheden zijn begonnen. Hopelijk is het mogelijk u volgend jaar een aantal concrete gegevens voor te leggen omtrent de verdere ontwikkeling van dit werk, waaraan terecht door het Humanistisch Verbond zulke hoge eisen worden gesteld.

P. A. POLS

ONTVANGEN BOEKEN

„Het Achterhuis”, Anne Frank (zevende druk). Uitgave: Contact;
„De Amerikaanse cultuur in vogelvucht”, Albert Harkness Jr. Uitgave: Servire, prijs f 2.95;
„Grieks-Romeinse cultuur in de moderne samenleving”, dr J. M. Hoek. Uitgave: Wereldbibliotheek, prijs f 2.25;
„Joegoslavië, opstandig stiefkind van Europa”, dr T. Eekman. Uitgave: J. A. Boom & Zoon („Terra-reeks”);
„Het Joodse volk”, Rufus Lears. Uitgave: Meulenhoff, prijs f 15.90;
„Koek en bier”, W. Somerset Maugham. Uitgave: Heinemann, prijs f 6.90;
„Met man en muis”, Remco Campert. Uitgave: De Beuk, prijs f 0.60;
„Michelangelo”, Willem Enzinck. Uitgave: Heinemann;
„Rheumatiek”, dr J. J. de Blécourt. Uitgave: Van Gorcum, prijs f 3.25;
„Roep en roeping”, prof. dr J. Bouman. Uitgave: Paris, prijs f 5.90;

IK denk er ZO over

De Duitse herbewapening

Was de ontwapening van het Duitse volk in 1945 grofweg een daad van voortgezet geweld op de overwonnenen, of zat hierbij voor de, op dat moment, ergste bron van agressie droog te leggen, met als hoopvolle bijbedoeling hiermee een begin te kunnen maken met een vermindering van de bewapening?

Het is de vraag, die zich aan ons opdringt, wanneer we onze mening moeten geven over de meer of mindere wenselijkheid van de herbewapening van het Duitse volk.

In zoverre het 't eerste was, het voortgezet geweld van de overwinnaar op de overwonnenen, dan kunnen we, nu, 10 jaar later, slechts constateren dat de overwinnaar z'n trekken thuis krijgt. De overwonnenen is blijkbaar weer overeind gekrabbeld. Eenvoudig op grond van z'n herstellende weerkracht en weermacht eist hij de gelegenheid om zich in dit opzicht de gelijkwaardige te tonen en te weren.

In zover het de bedoeling is geweest een begin te maken met de vermindering van de bewapening en alles wat daarmee samenhangt, moet de herbewapening van het Duitse volk

omtrent de hun toegedachte taak in het huidige Europa.

Zal niet deze omzwaai enerzijds giftige verbittering kweken en anderzijds, bij de besten, ernstige teleurstelling ten aanzien van de eerlijke bedelingen der overwinnaars van 1945, op welke bedoelingen zij hun hoop hadden gesteld?

Wat nu? Zo vragen de jongeren hun ouders, hun jeugdleider, we waren van harte ongewapend, wilden waarachtig ons Europeanen gevoelen en moeten wij nu weer terug naar de Pruisische drillschool? Ook al zouden wij, buiten Duitsland, tot de conclusie moeten komen dat het geloof in de bewapening en in de militaire vorming tegenwoordig blijkbaar sterker leeft in de volken rondom Duitsland, dan in Duitsland zelf, dan mogen wij de vraag niet onlopen.

Ook al zien wij geen mogelijkheid aan de politieke toestand op dit ogenblik iets te veranderen, dan komt bezinning op het beschamende in deze situatie ons niet overbodig voor. Mogelijk dat door deze erkenning de bereidheid tot morele steun aan personen en groepen in Duitsland die een voortgezette ontwapening van het Duitse volk voorstaan, zal toenemen. De waarachtig vredesgezinden in Duitsland in deze politieke strijd aan hun lot over te laten, zou een verzaking zijn van de solidariteit der gelijkgezinden.

Moge de weerslag van deze bezinning zijn gevolgen ten goede hebben in de politieke organisaties, waar over deze zaken onderhandeld wordt.

JOH. JANSSEN

(Dit artikel verschijnt, buiten schuld van de schrijver, later dan de oorspronkelijke opzet was. Hoewel het dus ietwat achter de feiten aan komt stelt de redactie het toch op prijs het alsnog te plaatsen, waarmee echter niet is gezegd, dat zij het met de strekking er van in ieder opzicht eens is. Het vertolkt echter een opvatting, die zeker waard is er kennis van te nemen. Redactie.)

Na 's levens grootste stap

De boeken van Henry Olsen schijnen veel gelezen te worden en krijgen vele gunstige en welwillende kritieken. Hoe kan het ook anders bij een zo vriendelijke en welwillende behandeling van problemen, die ons vaker netelig, onvriendelijk en onoplosbaar schijnen. De betekenis van deze door-en-door optimistische en praktische gebruiksaanwijzingen wil ik dan ook niet onderschatten. Er is zoveel narigheid, zoveel misverstand in de wereld dat het sympathiek is nu eens iemand te ontmoeten, die overal het goede ziet en die ervan overtuigd schijnt, dat het allemaal wel mee zal vallen.

Ik wilde dat ik het hierbij kon laten, maar het ongeluk is dat ik er niet van overtuigd ben, dat Olsen gelijk heeft. Ik weet het nog niet zo zeker of het huwelijk wel zo'n solide ideaal is, ik weet niet of alle moeilijkheden met praten op te lossen zijn en ik weet niet of de vrije associatie-methode van Olsen wel zo voortreffelijk is als hij voorgeeft. In ieder geval moet er nog heel wat vertrouwen en binding over zijn, wanneer men tot een vrij, ongedwongen

praten kan komen, waarbij de tere punten zelf niet op tafel gebracht mogen worden.

Dit is n.l. de methode van Olsen, die natuurlijk met vrije associatie in de gebruikelijke zin des woords niets te maken heeft. Beide partners, wier huwelijk op springen staat moeten elk op hun beurt „vrij-gaan-associëren” over een onderwerp dat niet op het terrein van het eigenlijke conflict ligt, om op deze wijze elkaar beter te leren kennen. Maar wat met het conflict? Dat lost zich van zelf wel op? Overigens heeft hij gelijk dat praten over eigen seksuele moeilijkheden een averechtse methode is; biechten van eigen ontrouw e.d. is onsmakelijk en schadelijk-overbodig.

Lezers, dr Henry Olsen's laatst verschenen boek „Na 's levens grootste stap” (uitg. A. G. Schoonderbeek, Laren, prijs f 7.90) dit boek ligt mij niet. Olsen loopt naar mijn smaak met een boogje om de werkelijke moeilijkheden heen en daardoor krijgt het geheel iets niet geheel eerlijks. Men vindt ook zeer weinig over de diepe afgronden, die mensen van elkaar kunnen scheiden; alles gaat uit van de premisse, dat het huwelijk gered moet worden. Daarover valt te praten.

V. W. D. SCHENK

Geestelijke veerkracht

Het is voor mij altijd weer moeilijk te schatten of gewone mensen, dus leken, iets hebben aan boeken op psychologisch gebied, die populair-wetenschappelijk zijn geschreven. Veel van deze boeken zijn zéér oppervlakkig geschreven, glad, vlot en ontzien zoveel mogelijk kolen en geiten. Wat is hun waarde? Is het wat waard als men mee kan praten? Voelt een mens zich dan minder minderwaardig? Het is toch hoogst onwaarschijnlijk dat hij zijn diepste problemen zal herkennen... met de oplossing ernaast! Is het dan niet beter dat deze gespannen, overwerkte en nerveuze mannen gaan vissen, dat deze zenuwachtige vrouwen gaan harken en planten in hun tuin? Of dat zij – wat nog beter lijkt – een persoonlijk contact zoeken om zich te ontlasten van hun opgekropte problemen, of het allerbeste: in een sfeer van positieve waardering een taak vinden?

Toch vind ik „Geestelijke veerkracht”, van Harry en Bonaro Overstreet (uitgave: Van Loghum Slaterus, prijs f 8.50) lang geen slecht boek. Integendeel, er staan niet alleen aardige, maar ook knappe en zeer rake dingen in. Het is natuurlijk optimistisch en praktisch, het ziet de moeilijkheden misschien wel iets te licht, maar het is toch allerm minst lichtvaardig. Er gaat van dit boek voor mij een zekere beschouwelijke rust uit. Het lijkt mij daarom alleen reeds prettig voor een mens in moeilijkheden. Wetenschappelijk goed verantwoord, menselijk, vrij nuchter kan dit wellicht voor velen een hulp en troost zijn.

Aan te raden aan sociale werkers en geestelijke verzorgers.

V. W. D. SCHENK

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr H. Bonger. Redactiesecretaris: J. van Straten, Goethelaan 73, Utrecht. Telefoon: 21563. Administratie en advertenties: Bleyenburghstraat 1, Utrecht. Tel.: 10163. Postgiro 304.960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht. Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 1,— p. regel. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 3,— p. jaar, voor niet-leden f 5,—. Buitenland f 6,—. Losse nummers: f 0.20.

zicht onmisbaar levensdoel.

Tien jaar lang de jeugd van het Duitse volk voor te houden dat hun ontwapening heilzaam zou zijn voor de morele gezondmaking van de Duitse mentaliteit, heeft op de hen ontwapenende overwinnaars een grote morele verplichting gelegd.

Met een zucht van opluchting zullen velen straks de 10 of 50 Duitse divisies zien ingeschaard worden bij de Westerse afweerlegers. Men mag zich echter van dit probleem niet afmaken met het argument dat de overwinnaars hiertoe worden genoodzaakt door welk anti-blok ook. Wij moeten er ons wel van bewust zijn dat een belangrijk experiment voor de vrede jammerlijk mislukt blijkt te zijn. Wij vragen de aandacht voor deze ontwikkeling niet omdat het hier nu juist de herbewapening van het Duitse volk betreft, maar omdat het een opgeven en doen mislukken betreft van een mede onder onze verantwoordelijkheid begonnen experiment. Wij gevoelen ons gedrongen onze teleurstelling hierover uit te spreken en alsnog een waarschuwing te laten horen ten aanzien van de te verwachten morele schadelijke gevolgen.

In het geraas van de politieke strijd dreigt n.l. het morele conflict voor de betrokkenen voorbij te worden gezien. Te verwachten is grote geestelijke verwarring bij de Duitse jeugd en hun opvoeders ten aanzien van de paedagogische omzwaai hunner overwinnaars

Wist U

dat het Humanistisch Verbond de volgende periodieken uitgeeft?

REKENSCHAP

driemaandelijks tijdschrift voor wetenschap en cultuur.
Abonnementsprijs: f 7,50 per jaar; voor donateurs en contribuanten van de Stichting Socrates en voor studenten f 6.—

MENS EN WERELD

Actueel en veelzijdig
Hoofdredacteur: dr H. Bongers; vaste medewerkers o.m. dr J. C. Brandt Corstius, H. G. Cannegieter, Hella Haasse, drs H. Herbers, P. Krug, J. B. Meyer, dr O. Noordenbos, dr J. P. van Praag, dr D. H. Prins, P. C. J. Reyne, mevr. mr H. Singer-Dekker, mr A. Stempels en J. van Straten

Versijnt om de veertien dagen
Abonnementsprijs: f 3,— per jaar voor leden
Voor niet - leden f 5,—

WOORD VAN DE WEEK

Humanistische radiolezingen, gehouden voor de Varomicrofoon
Abonnementsprijs: f 1,— per kwartaal

Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Bleyenburgrstraat 1, Utrecht. Tel. 10163, Giro 304960

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel „Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap bij de Secretaris W. DE HAAS, Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W

Testamentaire Beschikking

★

Degenen die het Humanistisch Verbond willen gedenken bij testamentaire beschikking, verzoeken wij daartoe de volgende vorm te kiezen:

‘Ik vermaak aan het Humanistisch Verbond te Utrecht de som van uit te keren binnen maanden na mijn overlijden, vrij van alle kosten en rechten’.

SERIEUZE KUNSTZ. VROUW,

begin 50, buiten wonend, van natuur en cultuur houdend, zou gaarne het leven rijker willen maken door contact met ernstig ontw. man met gelijke interesses.

Brieven onder Nr. Aug. 2, bureau v.d. blad.

Bijeenkomst

voor bejaarden

in „De Ark” te Nunspeet

De bijeenkomst voor bejaarden van 12 tot 17 September a.s. in „De Ark” te Nunspeet is reeds volgeboekt.

Dit is voor ons aanleiding om bij voldoende deelname een **tweede bijeenkomst** te organiseren van 19 tot 24 September.

Ook de deelnemersprijs voor deze bijeenkomst bedraagt f 28.— of f 25.— naar keuze.

Aanmelden bij „De Ark”, Nunspeet

ZOMERHUISJE

op het terrein van De Ark te huur,

- volledig ingericht,
- 5 slaapplekken,
- stromend water,
- electrisch licht en gas

f 40,— per week, met pension

f 38,50 p. p., kinderen reductie

Vrij na 14 September

Inlichtingen verstrekt De Ark

NEDERLANDSE WERKGEMEENSCHAP VOOR INDIVIDUALPSYCHOLOGIE

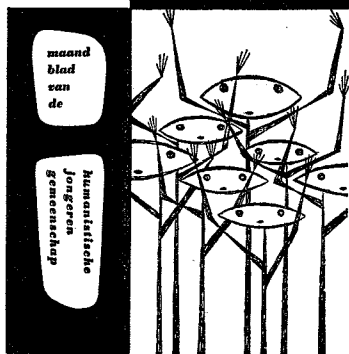
Leergang Individualpsychologie te Amsterdam

2-jaarlijkse cursus op Maandagavonden, die een grondslag legt in het begrijpen en oplossen van conflicten en moeilijkheden in de dagelijkse omgang met kinderen en volwassenen

Aanvang der cursus 19 September 1955 om 19 uur

Opgave en nadere inlichtingen bij: M. A. Heyligers-van der Sijp
Gerrit v. d. Veenstraat 51bv - Amsterdam-Z. - Telefoon 720881

LIBERTYN

Wat leeft er onder de jongeren?

maandblad h.j.g.

redactie secr.: n. tuindorplaan 64 overveen

abonnement f 2.— per jaar

postgiro 584802 t.n.v. penningmeester h.j.g. te rotterdam

CREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding geeft recht op toepassing van lage crematie-tarieven. Gezinscontributie minimaal f 3.— p.j.

De Vereniging bemiddelt voor gezinsverzekering op speciale voorwaarden.

Alle gewenste inlichtingen:

Hoofdkantoor Riouwstr. 186, Tel. 554797, 's-Gravenhage